

אל נא רפא נא לה

מים ראשונים: פרשת מרים (פרשת אהרן ומרים? פרשת אהרן משה ומרים?) אשר בסוף פרשת השבוע בהעלותך, אומרת פרשני ודרשני. עובדה שהיא חוזרת ונשנית בספר דברים משנה תורה (דברים כד ט) ומקובלים עלינו דברי ר' ישמעאל בבראשית רבתי פרשת מקץ עמוד 192: "היה ר' ישמעאל אומר: כל פרשה שנשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר חדש שנתחדש בה". אך אנו לא נדון בפרשה עצמה: מדוע נענשה מרים (ואילו אהרן לא), מה בדיוק היה חטאם וכו', אלא נתמקד בתפילת משה "אל נא רפא נא לה" שהיא מיוחדת במינה. ויהיו נא דברינו אלה לרפואת כל חולי עם ישראל באשר הם. ולחזוק ועידוד בני משפחותיהם.

וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ: (במדבר יב יג).¹

אבות דרבי נתן נוסח א פרק ט – אהרן מפגיע במשה

באותה שעה אמר לו אהרן למשה: משה אחי, כסבור אתה בעצמך שצרעת זו, על מרים נתונה? אינה נתונה אלא על בשרו של אבא עמרם! אמשול לך משל: למה הדבר דומה? לאחד שנתן גחלת לתוך ידו, אע"פ שהופכה ממקום למקום, מכל מקום בשרו נכוה. שנאמר: "אל נא תהי כמות". באותה שעה התחיל אהרן מפייס למשה. א"ל: משה אחי, כלום עשינו רעה עם אחד בעולם? א"ל: לאו. א"ל: ומה עם אחר בעולם לא עשינו רעה, אתה שאחינו אתה היאך נעשה עמך רעה? אבל מה אעשה, שגגה היא בינותינו. ברית שבינינו לבינך בטלנו, שנאמר: "ולא זכרו ברית אחים" (עמוס א ט). מפני ברית הכרותה בינינו שביטלנו נאבד את אחותנו!² באותה שעה עג משה קטנה ועמד בתוכה וביקש רחמים עליה ואמר: איני זו מכאן עד שתפא מרים אחותי, שנאמר: אל נא רפא נא לה.³

ברכות דף לד עמוד א – תפילה ארוכה ותפילה קצרה

תנו רבנן: מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה מאריך יותר מדאי. אמרו לו תלמידיו: רבינו, כמה ארכן הוא זה! - אמר להם: כלום מאריך יותר ממשה רבינו? דכתיב ביה: "ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי וגו'" (דברים ט כה).⁴

¹ משה איננו הראשון המתפלל לרפואה. כבר הקדים אותו אברהם בספר בראשית פרק כ פסוק יז: "ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו וכו'". אלא ששם לא פורש נוסח התפילה ופה זו הפעם הראשונה בתנ"ך שמישהו מתפלל לרפואה של מישהו וקובע נוסח לתפילה (מה שמכונה בלשון הפוסקים "טופס תפילה"). תפילות מצויות במקרא לא מעט: משה, חנה, שמואל, אבל נוסח תפילה, מצאנו בתפילות חזקיהו (מלכים ב כ, ישעיהו לח) ושם לא רק תפילה לרפואה, אלא גם הודיה כשנתרפא: "חי חי הוא יודך כמוני היום ... ונגינותי נגנן כל ימי חיינו על בית ה'". שנזכה לקיום תפילה זו בקרוב. ראו גם ירמיהו יז יד: "רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהילתי אתה" שדווקא מקור זה נבחר כטופס לתפילת שמונה עשרה.

² אהרן מבקש את משה להתפלל ומשה נענה לבקשת אחיו. ולפי שאף אהרן היה באותו חטא, אפשר לראות בדברים אלה מעין בקשת סליחה שהאח הגדול מבקש מאחיו הצעיר ולכן לא היה משה יכול לסרב. ראו גמרא בבא קמא צב ע"א שגם תפילת אברהם בעד אבימלך (בראשית כ יז) הייתה הבעת סליחה ומחילה מצדו של אברהם. אבל אפשר לראות בפניית אהרן אל משה: "אל נא רפא נא לה" גם כתביעה תקיפה של אח לאחיו להזכירו שגם הוא "בעסק". ראו דברי אהרן למשה בפרקי דרבי אליעזר פרק נב: "עכשיו ישמעו (בנוסח אחר "ישמח") כל ישראל ויאמרו אחותם של משה ואהרן מצורעת היא, וחצי שם רע שלך הוא". דברים דומים מצאנו במדרש תנחומא פרשת צו סימן יג (מובא ברש"י על פסוק יב): "אין ראוי להניח את אחותנו להיות כמות כי מאחר שיצאת מרחם אמו של זה שהיה בידו לעזור ואינו עוזרו, הרי יאכל חצי בשרו שאחיו בשרו הוא. דבר אחר: אל נא תהי כמות, אם אינך רופאה בתפילה מי מסגירה ומי מטמאה? כי איני אפשר לראותה, כי אני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים וכהן אחר אין בעולם". יש פה שני טיעונים תקיפים: האחד, תזכורת למשה שמרים היא עצמו ובשרו והשני, שאין מישהו אחר שיכול להושיע אותה כי אהרן שהוא כהן אבל אח, אינו יכול לטפל בצרעתה של מרים. (טיעון שלישי נראה להלן). ראו אגב, כמה פעמים נזכר השורש רפ"א בפרשות נגעים וצרעת (ויקרא פרקים יג, יד).

³ תיאור זה מזכיר כמוכן את סיפור **חוני המעגל** ראו מסכת תענית פרק ג משנה ח. ובגמרא שם (דף כג ע"א) מוזכר חבקוק הנביא כתקדים למי שעג עוגה ועמד בתוכה, התפלל והפגיע (חבקוק ב א: "על משמרת אעמדה ואתיצבה על מצור ואצפה לראות מה ידבר ב' ומה אשיב על תוכחתי"). אך לפי מדרש זה, משה רבינו הוא הראשון להתפלל מתוך מעגל, ממנו למד חבקוק הנביא, וממנו (או משניהם) למד חוני המעגל. לכן יש חשיבות רבה שכן בגמרא שם שמעון בן שטח רוצה לגזור נידוי על חוני המעגל, על שכביכול כופה על הקב"ה לעשות מעשה חריג, אך נמנע מכך. אפשר שהסיבה להימנעותו, הייתה גם בגלל דמותו של משה (ושל חבקוק) שעומדות ברקע. ראו בגמרא תענית שם. בין כך ובין כך, יש כאן עמידה ותפילה במפגיע. כך גם במדרש דברים רבה המובא להלן. וכל זה בתגובה לדבריו של אהרן. ללמדך, שאהרן, גם אם לא התפלל ישירות, משום שכפי שנראה בהמשך הוא נוגע בדבר, בכל זאת גרם למשה להתפלל **תפילה קצרה**, אך תקיפה. כך משתמע ישירות מפרשטס של פסוקים בלי כל מדרש.

⁴ "אתנפל" ו"התנפלתי" הוא מלשון נפ"ל אך מרמזים כאן בברור על תפילה (בה נופלים אפים). שימו לב לכפל הלשון שם אשר מזכיר את כפל ה"נא" בפסוק שלנו. שם באריכות ופה בקצרה.

שוב מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה מקצר יותר מדאי.⁵ אמרו לו תלמידיו: כמה קצרן הוא זה! אמר להם: כלום מקצר יותר ממשא רבינו? דכתיב: "אל נא רפא נא לה".⁶ אמר רבי יעקב אמר רב חסדא: כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו, שנאמר: "אל נא רפא נא לה", ולא קמדכר שמה דמרים.⁷

ספרי במדבר פסקא קה – תפילת משה

"אל נא רפא נא לה", מפני מה לא האריך משה בתפילה? שלא יהיו ישראל אומרים [מפני שהיא אחותו הוא עומד ומרבה בתפילה]... אחותו נתונה בצרה והוא עומד ומרבה בתפילה.⁸ דבר אחר: לא זהו משה שמתפלל והמקום שומע תפילתו כמה שנאמר: "ותגזר אומר ויקם לך" (איוב כב כח) ואומר: "אז תקרא וה' יענה" (ישעיה נח ט).¹⁰

ספרי זוטא (הורוביץ) במדבר יב יג פרשת בהעלותך – צעקה

"ויצעק משה אל יי' לאמר" – ומניין אתה אומר שלא הצריך משה לשמוע מפי אהרן, אלא אמר משה: אינו בדין שתהא אחותי בצרה ואני ברווחה? תלמוד לומר: "ויצעק משה אל ה' לאמר".¹¹

⁵ בחזרת שליח ציבור יש להניח. שהרי זו נתקנה לטובת מי שאין תפילת שמונה עשרה שגורה בפייהם והם מצפים משליח הציבור שיסויף בקשות מענייני המקום והזמן ולא יסתפק בברכה.

⁶ תפילה קצרה במובן כפול. גם חמש מילים בלבד וגם כל מילה היא בת הברה אחת בלבד (חוץ מאחת וגם היא עם שו"א). ויש פעמים שאפילו תפילה קצרה היא ארוכה מדי. ראו מכילתא דרבי ישמעאל בשלח פרשה ג: "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי - ר' אליעזר אומר: אמר הקב"ה למשה: משה, בני נתונים בצרה הים סוגר ושווא רודף ואתה עומד ומרבה בתפילה! מה תצעק אלי? שהיה אומר: יש שעה לקצר ויש שעה להאריך: אל נא רפא נא לה - הרי זה לקצר. ואתנפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום - הרי זה להאריך." "שהיה אומר" הוא משה שחשב שלפחות תפילה קצרה יש לומר על הים והקב"ה אומר לו: "מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו". עת לעשות מעשה ואין זמן אפילו להתפלל. ראו דברינו [הרם את מטב נטת את ידך](#) בפרשת בשלח. מכאן אולי אסמכתא גם לענייני רפואה, שהיכן שאפשר לעשות מעשה יש להתמקד בעשייה גם ע"ח התפילה. ראו דברינו [ורפוא ירפא](#) בפרשת משפטים. ראו גם הדף [אני ה' רופאך](#) על חשיבות הרפואה המונעת. גם שמירה על ניקיון והיגיינה לא יידחו מפני לימוד תורה. וחזרה לתפילה, בין השיטין למדנו מגמרא זו שנוסח התפילה היא 'פתוח' וגמיש בימי חז"ל, טרם שהתקבע ב"מטבע שטבעו חכמים". והיום הנוסח תקוע במסמרות ואין לו לחצן שיעז להוסיף תפילה מהמית לבו או גרוע מכך, לקצר. עוד על קיצור או אריכות התפילה, ראו מנהגו של רבי עקיבא בגמרא ברכות לא א: "כשהיה מתפלל עם הצבור – היה מקצר ועולה, מפני טורח צבור, וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו – אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחר".

⁷ תרגום: ולא מזכיר (משה) את שמה של מרים. עניין זה של הזכרת שם החולה בתפילה לרפואתו נזכר להלכה בראשונים. ראו מנהגי מהר"ש מנוישטט סימן תג: "ושמעתי ממה"ר שלום שמי שעומד אצל החולה ומתפלל עליו אין צריך להזכיר שם חולה, וראייה ממשא רבינו ע"ה אל נא רפא נא לה, ולא הזכיר שמה של מרים, אבל כשמברכין אותו ואינם עומדים אצלו, יש להזכיר שמו". כך מובא גם בספר המנהגים למהר"ל הלכות שמחות. וסוכמו הדברים במשנה ברורה סימנים קטז וקט. ראו גם שו"ת ציצ אליעזר חלק ה פרק יג בעניין הזכרת תארים וכינויי כבוד בתפילה לחולה: "המתפלל על אביו או על רבו ... נראה כי אין לומר בתחינתו רפא נא לאדוני אבי או אבא מרי או רבי ואלופי ... שאין גבהות לפני המקום". ולפי שאין בידינו שמות כל החולים והזקוקים לרפואה והחלמה בכל מקום ושעה, יהיו לרצון תפילותינו ולימודנו בדף זה ובזכור תפילת משה כאילו קראנו כל אחד ואחת בשמו ובשמה, ובשם אימו ואמה.

⁸ ומדרש אגדה (בובר) במדבר פרק יב, הנסמך על מדרש ספרי זה, מוסיף ומשלים: " ... היו ישראל אומרים בשביל שאחותו היא, מתפלל באריכות. אבל עלינו אינו חושש להתפלל באריכה". זו לכאורה סיבה אחרת לתפילה קצרה: הנמכת העניין האישי והמשפחתי של משה. אבל נראה שכלל יש העדפה לתפילות קצרות: תפילת משה בחטא העגל (רמב"ן שמות לג ז), תפילת כהן גדול ביום הכיפורים (יומא פרק ה משנה א), תפילת ר' נחוניא בן הקנה בכניסתו וביציאתו מבית המדרש (ברכות ד משנה ב), תפילת ר' אלעזר בר' צדוק בלילי שבתות (תוספתא ברכות ג ז) ועוד. וחנה קצרה ימיו של שמואל בנה על שהרבתה בתפילה (ירושלמי ברכות פרק ד דף ז). וכבר הקדשנו דף מיוחד לנושא זה בדברינו [תפילה קצרה](#) בפרשה זו. ועל אריכות או ריבוי התפילה נאמרו דברים לכאן ולכאן. מחד גיסא, ראו בגמרא ברכות נה עמוד א: "כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב, שנאמר: תוחלת ממשכה מחלה לב". ומאמר רבי יצחק שם שעיון תפילה מזכיר את עונותיו של אדם, (משום שפוחתים את ספר זכויותיו וחובותיו של האדם בעקבות תפילתו הדוחקת, והמאזן שם לא הכי הכי, רש"י שם) מאידך גיסא, אמרו בירושלמי ברכות פרק ד הלכה א: "המרבה בתפילה – נענה" ראו גם דברינו [ולוואי ויתפלל אדם כל היום](#) בדפים המיוחדים.

⁹ ראו הדף [צדיק גוזר והקב"ה מקיים](#) בפרשת קרח: משה בפתיחת האדמה את פיה, אליהו בהר הכרמל, חוני המעגל ועוד. חלק שני זה של המדרש הפותח ב"דבר אחר" נראה דווקא כהמשך פשוט של הדרשה הקודמת. משה לא האריך בתפילה משום שחש שבני ישראל יאמרו שבשביל אחותו הוא מרבה בתפילה – והרי זה הוא משה שהקב"ה שומע את תפילתו ויודע להאריך כשצריך. כך נראה מפירוש רש"י על הפסוק שבפשוטו נשען על מדרש ספרי זה. משה נתון בין הפטיש והסדן. מחד גיסא, הוא נזהר מאד מלהאריך ולהרבות בתפילה על מרים, בשל העניין האישי/משפחתי. מאידך גיסא, יש לו חוב גדול לאחותו שהתייצבה על משמרתה כשהיה תינוק בתיבה ביאור. הפשרה שעושה משה היא תפילה קצרה: "אל נא רפא נא לה" ואגב אורחא מלמד את כולנו את סוד התפילה הקצרה. בתפילה קיצר משה, אבל אח"כ הוא והעם ממתנים למרים שבעה ימים! ראו רש"י על הפסוק: "והעם לא נסע עד היאסף מרים" וכך גם בעל הטורים ועוד, שהיא מידה טובה כנגד מידה טובה. לימוד הכרת הטוב הוא עניין כללי ולא רק פרטי.

¹¹ משה לא ממתין לשמוע פרטים מאהרון מה בדיוק אירע למרים ופונה מיד לקב"ה בצעקה. צעקה כפשוטה (ובדברים רבה להלן: צווחה), או צעקה רכה יותר שהיא אחת מעשר לשונות של תפילה (דברים רבה ב א). סמך לסמיכות זו ניתן לקרא בפסוקים יא-יד בפרק יב בפרשה: "ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל נא תשת עלינו חטאת אֲשֶׁר נוֹאֲלָנוּ וְאֲשֶׁר חָטָאנוּ: וַיִּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ".

ספרי במדבר קה פרשת בהעלותך – תחנונים

"ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה", בא הכתוב ללמדך דרך ארץ, שכל זמן שאדם רוצה לבקש שאלותיו, צריך שיאמר שנים שלשה דברי תחנונים ואחר כך יבקש שאלותיו.¹²

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי שמות טו ב – מדת הרחמים

אין "אלוי" אלא מידת רחמים, וכן הוא אומר: אלי אלי למה עזבתני (תהלים כב ב), אל נא רפא נא לה (במדבר יג). אל ה' ויאר לנו (תהלים קיח כז).¹³

ספורנו על הפסוק – רפואה מיד ובלי בוש

אל נא רפא נא לה - בבקשה אני שואל שתפא עתה לה ולא נצטרך לביישה להותירה מחוץ למחנה.¹⁴

דברים רבה ו יג – כבר עשית אותי רופא

כיון שראה משה מה הגיע לאחותו, התחיל צווח ומתפלל עליה בכל לבו ונפשו: "אל נא רפא נא לה".¹⁵ רבותינו אומרים: אמר משה: ריבונו של עולם, כבר עשית אותי רופא. אם אתה מרפא אותה, הרי מוטב. ואם לאו - מרפא אני אותה ... אמר ר' אבא בר כהנא: למה הדבר דומה? לתלמידו של רופא שעלת מלגנא באחותו והביא אותה אצל רבו.¹⁶ אמר אותו תלמיד לרבו: מר, כבר למדת אותי כל סדרן של רפואות. אם אתה מרפא אותה, הרי יפה. ואם לאו - הרי אני מרפא אותה. כך אמר משה: רבש"ע, כבר למדת אותי כל סדרן של נגעים. אם אתה מרפא אותה - הרי יפה. ואם לאו - הרי אני מרפא אותה.¹⁷

שם – מי שכבר התנסה

דבר אחר: "ויצעק משה אל ה' - משל למה הדבר דומה? לגבור שהיה הקולר בצוארו. נפנה מאותו הקולר. לאחר ימים ראה הקולר נתון בצוארו של אחר. התחיל צווח. אמרו לו: מה לך צווח? אמר להן: אי אתם יודעים (אני יודע) באיזה צער הוא נתון! כך היה הקולר בצוארי ואני יודע באיזה צער הוא נתון! כך היה משה צווח.

¹² ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר דף קד עמוד ב: "ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה. מהו לאמר לימד לדורות שכל זמן שאדם מבקש שאלותיו צריך שיאמר שנים או שלשה תחנונים ואח"כ מבקש צרכיו וכן הוא אומר (דברים ג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר". הרי לנו דרשה נגדית, שצעקת משה הפכה מהר ללשון תחנונים, או שמא כך הייתה מלכתחילה - "צעקה" בלשון תחנונים. הלב זועק והלשון כנועה ומבקשת רחמים.

¹³ וכך גם בספרי זוטא לעיל: "אל - תקיף קשה. נא - בבקשה. רפא נא לה, בגזירה". בחיבור עם הדרשות לעיל הרי לפנינו ריכוך של הצעקה ללשון תחנונים ושל "אל" שהוא לשון קשה (ראו "מי כמוכה באלים ה'") ל"נא" שהיא לשון בקשה. תפילת משה היא אכן קצרה, אבל תגובתו הספונטנית הראשונה היא צעקה שמתחלפת במהרה לבקשה כנועה ותחנונים ופניה למידת הרחמים. לשון קשה שהופכת מיד ללשון תחנונים. מה שמקנה אולי תוקף נוסף לתפילה הקצרה (שאפשר שמשה חזר עליה מספר פעמים, בתחנונים, ולא אמרה רק פעם אחת).

¹⁴ הדגש הוא על "עתה", ריפוי מיד. למרות שזה לא כתוב מפורש בפסוק, נראה שהוא לומד זאת מהמילה "נא", בפרט ה"נא" השני והצירוף "רפא נא לה". כך מפרש גם אור החיים: "רפא נא - פירוש עתה ולא יתעכב". ורד"ק בספר השורשים אות הנ"ל אומר: "דבר נא באזני העם" - עניינו עתה וכן כולם" (תודה לדידי עזריאל שטרנבוך על מקור זה). האם משה אכן נענה מיד? לפי פשט הפסוקים, לא. ראו רש"י: "ואחר תיאסף - כל האסיפות האמורות במצורעים ... וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה". אבל אור החיים (שם) מבחין בין הרפואה שכן נענתה מיד ובין העונש של ההסגרה: "תיסגר שבעה ימים - נראה שפרחה ממנה הצרעת בתפילת משה וכמאמרו רפא נא, פירוש עתה, אלא שגזר ה' שתשב כמנוחה". אבל גם לפי פירוש זה, משה נענה על דרישתו לריפוי מיד, אבל לא על בקשתו: "ולא נצטרך לביישה להותירה מחוץ למחנה". מה גם שנכתבו הדברים לדורות ומידי שנה בשנה אנו קוראים פרשה זו ולא מכסים עליה.

¹⁵ דרשה זו, בניגוד לקודמתה מספרי במדבר, רואה בצעקה, שהפכה בלשון חכמים לצווחה, חלק בלתי נפרד מהתפילה. לא סידור שבח וצעקה מקדימים ואח"כ תפילה קצרה בנמיכות קומה ושפלות רוח, כי אם "אל נא רפא נא לה", בצעקה קורעת שערי שמים.

¹⁶ מלניא היא מילה ביוונית שפירושה כתמים שחורים. ויש שגורסים כאן maligna שהיא מכה רעה.

¹⁷ היכן לימד הקב"ה את משה סדרן של רפואות? במרה, פרשת שלח? בפרשת משפטים "ורפא ירפא"? בפרשת נגעים בספר ויקרא? בפרשת שמות בעת שמשה שלקה בצרעת מחזיר את ידו "והנה שבה כבשרו"? המאיר עינינו יבורך. עכ"פ, כאן יש אמירה תקיפה בזכות הרפואה המעשית שיש להקדים אותה לכל תפילה לריפוי מעשי במדעי הרפואה, בין אם התפלל ובין אם לאו, הוא נושא נכבד שנגענו בו במקצת בדברינו **ורפוא ירפא** בפרשת משפטים: "ורפא ירפא - מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות" (ברכות ס ע"א). שורשיו הם במחלוקת רש"י ורמב"ם בפירושם לספר הרפואות שגזר חזקיהו (פסחים נו ע"א) ובגישה הכללית למדע הרפואה. דברי משה: "כבר למדת אותי כל סדרן של רפואות. אם אתה מרפא אותה, הרי יפה. ואם לאו - הרי אני מרפא אותה", מחזקים לכאורה את שיטתו של רמב"ם באשר לכוחו של מדע הרפואה. ראו בירושלמי ראש השנה א ג וכן בפסיקתא דרב כהנא החדש הזה, המשל בקידוש החודש, על הרופא שמסר נרתיק של רפואות לבנו. אבל רש"י טען מנגד שלפני שמשה פונה לדרך הריפוי - הוא עומד בתפילה!

אמר לו הקב"ה: מה לך צווח? אמר לפניו: רבש"ע, אני יודע באיזה צער היא נתונה, שאני זכור השלשלת שהיתה ידי לתוכה. מניין? שנאמר: "והנה ידו מצורעת כשלג" (שמות ד ו). כיון שנתפלל משה עליה, ריפא אותה הקב"ה.¹⁸

ספרי במדבר קלח פרשת פינחס – "לאמר", למי?

"וידבר משה אל ה' לאמר" (במדבר כז טו)¹⁹, להודיע שבחן של צדיקים שכשהם נפטרים מן העולם מניחים צורך עצמן ועוסקין בצורך צבור.... מה תלמוד לומר "לאמר"? אלא אמר לו: הודיעני נא אם אתה ממנה עליהם פרנסים אם לאו, עד שהשיבו הקב"ה ואמר לו: "קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח אלהים בו וסמכת את ידך עליו".

ר' אלעזר בן עזריה אומר: בארבעה מקומות בקש משה לפני הקב"ה והשיבו על שאלותיו.²⁰ כיוצא בו אתה אומר: "וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים" (שמות ו יב) - ... מה תלמוד לומר "לאמר"? אלא אמר לפניו: הודיעני נא אם אתה גואלם ואם לאו.²¹ כיוצא בו אתה אומר: "ויצחק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה" (במדבר יב יג) ... מה תלמוד לומר "לאמר"? אלא אמר לפניו: הודיעני נא אם אתה רופא אותה אם לאו. עד שהשיבו הקב"ה על שאלתו, שנאמר: "ויאמר ה' אל משה ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים" (במדבר יב יד).

כיוצא בו אתה אומר: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר" (דברים ג כג) ... אלא אמר לו: הודיעני אם אכנס לארץ אם לאו. עד שהשיבו המקום: "ויאמר ה' אליו רב לך" (דברים ג כו) אף כאן אין תלמוד לומר לאמר אלא אמר לו הודיעני נא אם ממנה אתה עליהם פרנסים ואם לאו עד שהשיבו המקום קח לך את יהושע בן נון

דברים רבה ו יב פרשת כי תצא – כתיבה, לקח ומוסר לדורות

"זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים" (דברים כד ט) – רבותינו אומרים: למה הדבר דומה? למלך שעלה מן המלחמה, קילסה אותו מטרונה. אמר המלך: תיקרא אמם של סנקליטיקאי.²² לאחר ימים התחילה מעכבת אנונא²³ של מלך. אמר המלך: כך עשית? תיטרד למטלון.²⁴ כך בשעה שעשה הקב"ה מלחמת הים אמרה מרים שירה ונקראת נביאה, שנאמר (שמות טו) ותקח מרים הנביאה. כיון שאמרה לשון הרע על אחיה אמר הקב"ה: תיטרד למטלון, שנאמר (במדבר יב) ותסגר מרים.²⁵

שבת שלום

מחלקי המים

¹⁸ צרעת \ צרת מרים מזכירה למשה את צרעתו \ צרתו הוא. עפ"י המדרשים, צרעת משה הייתה עונש על שדיבר לשון הרע על בני ישראל ("והם לא יאמינו לי"). ראו גם אבות דרבי נתן נוסח א פרק ט לעיל שמזכיר גם את הגחלת (שמות רבה א כו). רמב"ן בפירושו לשמות פרק ד פסוק י מציין שמשה שם לא התפלל לרפא את עצמו (הוא מדבר שם אמנם על כבודות הלשון, לא על הצרעת): "והקב"ה כיון שלא התפלל בכך לא רצה לרפאותו". ואילו כאן משה מזדהה מאד עם אחותו כי הוא חש את אותה מחלה על בשרו. אולי על מנת שתפילה לרפואה תיענה, היא צריכה להיות דווקא מפי אלה שהתנסו בדבר דומה וחשים במלוא הכאב, בבחינת "מגיע למקומי" נושא בעול עם חבירו". ראו בגמרא ברכות דף ה שחכמים מקימים האחד את השני מחולים: "חביבין עליך יסורין? אמר ליה: לא הן ולא שכרן. אמר ליה: הב לי ירך! יהב ליה ידיה ואוקמיה". ובפעם אחרת השני מקים את הראשון. יהי רצון שירבו בתוכנו אלה שלא חזו מבשרם את תחלואי הזמן ושלמרות זאת תעלה תפילתם ותפילותינו כולנו לרצון כתפילת משה לאחותו.

¹⁹ בבקשת משה שהקב"ה ימנה מנהיג לעם אחריו. ראו הדף יפקוד ה' אלובי הרוחות ... איש על העדה, בפרשת פנחס.
²⁰ המשותף לארבעה מקומות אלה הוא מי מדבר אל מי. הכתוב: "וידבר משה אל ה' לאמר" הוא ההפך מהלשון הרגילה של "וידבר או ויאמר ה' אל משה לאמר". ומהו "לאמר"? שיעביר את הצייווי והמדובר וילמדו את בני ישראל. בארבעה מקומות אלה, משה הוא שפונה אל הקב"ה, וזו לא עוד, אלא בפעל דב"ר שהוא לשון קשה בהשוואה לפעל אמ"ר שהוא רך יותר. ועוד, מה פשר "לאמר" במקרה זה? הראשון מהארבעה הוא הדרישה למנות מנהיג ממשך כאמור..

²¹ ותשובת הקב"ה שם: "עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו" (שמות ו א).

²² סנטור, איש צבא.

²³ שכר נתיני המלך.

²⁴ עבודת פוך במכרות המתכות (א. א. הלוי).

²⁵ כפי שהערנו לעיל, בקשת הרפואה אולי נענתה מיד, אבל הסגר ונידוי זמני היו גם הן. וכאן, בספר דברים כאשר התורה חוזרת ומזהירה מנגע הצרעת (ובמשתמע ממה שגורם לצרעת היינו לשון הרע וכיוצא בו), היא מזכירה את מרים דווקא. אולי במעין קל וחומר לכל אדם. ראו הפסוקים שם בדברים פרק כד: "השֹׁמֵר בְּנֶגַע הַצֵּרַעַת לְשֹׁמֵר מֵאֵד וְלַעֲשׂוֹת כָּלל אֲשֶׁר יוֹרֵי אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כְּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם לַעֲשׂוֹת: זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם". נכתבה מרים וצרעתה וצרתה לדורות והדברים לא נמחקו בתפילת משה. זכירת מרים היא אחת מעשר הזכירות שנדפסו בסידורים רבים לאומרים בסוף התפילה. ובאמת, זכירת מעשה מרים הוא נושא נפרד שיש להעמיק בו בפעם אחרת. אולי בפרשת כי תצא.